

Erfgoedprogramma Dalfsen 2025-2030

*Werfgoed,
het gemeenschapsgoud
van Dalfsen*

Erfgoedprogramma Dalfsen

2025-2030

*‘Werfgoed,
het gemeenschapsgoud
van Dalfsen’*

Auteur: Elizabeth Engelsman van Sonsbeeck
Domein: Fysieke leefomgeving
Datum: 6 november 2024
Versie: 1

Voorwoord

Als wethouder erfgoed ben ik trots om dit erfgoedprogramma aan u voor te leggen. Het vormt een belangrijke stap in het vormgeven van ons erfgoedbeleid, waarbij we ons niet alleen richten op het archeologie en monumenten, maar ook op de bredere dimensie van ons cultureel erfgoed. Het erfgoed in ons fysieke domein, zoals monumenten, landschappen en archeologische vindplaatsen, is van onschatbare waarde en draagt bij aan onze identiteit, geschiedenis, lokale kracht en bovenal onze gemeenschapszin. Erfgoed verbindt! Ik noem het ook wel 'Werfgoed', met de 'W' van 'Waarde' en 'Wij'. Dit gemeenschapsgoud van Dalfsen wil ik in ons werk en in onze omgevingsvisie blijvend een belangrijke plek geven, ook zeker pragmatisch maar minstens vanuit het besef dat wij staan op de schouders van onze voorgangers. Erfgoed niet zien als beletsel bij ruimtelijke ontwikkelingen, maar zien als kans voor verbinding en groei, voor Dalfsenaren én voor nieuwkomers. Daarin wil ik als Dalfsen een inspiratiebron zijn voor andere gemeenten. Laten zien hoe we bewust met beperkte middelen op een vernieuwende manier erfgoed inzetten als kans voor onze gemeenschappelijke toekomst!

André Schuurman
Wethouder erfgoed

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Inleiding	5
1.1 Soorten erfgoed	5
1.2 Dalfser situatie	5
1.3 Omgevingswet	6
1.4 Dalfser ambitie	6
2 Wat we moeten	8
2.1 Erfgoedkaart	8
2.2 Erfgoedverordening	9
2.3 Adviescommissie	10
2.4 Bescherming	10
3 Wat we willen	11
3.1 Verbinding	11
3.2 Kennisdeling	12
3.3 Tegemoetkoming	14
3.4 Ondersteuning	14
4 Bijlagen	15
4.1 Uitvoeringsagenda	16
4.2 Scan monumentenlijst	16
4.3 Input Omgevingsvisie	20
4.4 Archeologische waardenkaart	24

1 Inleiding

Op dit moment heeft de gemeente Dalfsen geen visie op haar erfgoedbeleid. Wel zijn er tal van rijksmonumenten, is er een erfgoedverordening en een monumentenlijst met daarop gemeentelijke monumenten, is er een adviescommissie – in Dalfsen heet deze gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit en gelden er regels ten aanzien van archeologie. De gemeenteraad wil graag een actualisatie van de archeologische waardenkaart en het bijbehorende beleid. Dit heeft de organisatie aangegrepen om vanuit de gemeentelijke praktijk te verkennen wat er verder nog nodig is en kan in het kader van onze wettelijke taken en de omgevingswet. In deze notitie is dit gebundeld.

1.1 Soorten erfgoed

Gemeenten moeten in het omgevingsplan rekening houden met het belang en behoud van cultureel erfgoed en werelderfgoed. Dit gebeurt door inventariseren en analyseren van het erfgoed dat binnen de gemeente aanwezig is. Op basis daarvan neemt de gemeente een toereikend beschermingsregime in het omgevingsplan op.

Cultureel erfgoed als onderdeel van de fysieke leefomgeving bestaat uit vijf elementen:

- Monumenten (zoals (bouw)werken, tuinen en parken),
- Bekende of verwachte archeologische monumenten,
- Stads- en dorpsgezichten,
- Cultuurlandschappen (of gedeeltelijk),
- Roerend of immaterieel cultureel erfgoed, wanneer dat verbonden is aan specifieke locaties in het omgevingsplan

In hoofdstuk 2 wordt dieper ingegaan op deze soorten erfgoed.

1.2 Dalfser situatie

Dalfsen. Een gemeente met ongekend veel lokaal erfgoed. Dat lokale erfgoed zit in verhalen, plekken, objecten en routes vanuit en in de verschillende kernen in onze gemeente. Het zogenaamde DNA van Dalfsen. Terecht attenderen we inwoners en bezoekers geregeld op onze historie en deze unieke verhalen op de website van het DNA van Dalfsen: www.dnavandalfsen.nl.

In alle kernen van onze gemeente - Hoonhorst, Lemelerveld, Oudleusen, Nieuwleusen en Dalfsen – is veel te vinden op het gebied van beschermd erfgoed. Er zijn welgeteld ruim 200 gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten. Ook is er een grote schat aan archeologisch erfgoed. In Dalfsen is er ook een regeling voor bescherming van natuur- en landschapswaarden opgenomen in de enkelbestemmingen ‘agrarisch met waarden’ en ‘natuurbescherming’, waarbij ook cultuurhistorische waarden zijn opgenomen. Deze bescherming zit al verwerkt in ons ruimtelijk beleid en is hiermee voor een deel ook onze juridische bescherming. Roerend en immaterieel erfgoed is er ook – denk aan de Dalfser Mop of de Zomp. Dit immateriële en roerende erfgoed valt buiten de scope van dit programma, omdat het niet aan een specifieke locatie verbonden is en dus buiten de Omgevingswet valt.

Uit een aantal gesprekken met monumenteneigenaren het afgelopen jaar blijkt de waardering die de gemeente heeft voor haar erfgoed, maar ook blijkt dat deze beter uitgedragen kan worden. Hoe hier invulling aan te geven is uiteengezet in hoofdstuk 3.

1.3 Omgevingswet

Met de invoering van de nieuwe Omgevingswet streeft de overheid ernaar om de wetgeving rond ruimtelijke ontwikkeling te vereenvoudigen. Door verschillende wetten te bundelen, wordt het aanvragen van bijvoorbeeld een omgevingsvergunning gemakkelijker. Deze veranderingen hebben ook aanzienlijke gevolgen voor de erfgoedsector. De Omgevingswet legt de nadruk op een zorgvuldige omgang met cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving, waarbij de bescherming van archeologische en gebouwde monumenten, stads- en dorpsgezichten, en cultuurlandschappen centraal staat. Gemeenten krijgen steeds meer verantwoordelijkheid voor het behoud van dit erfgoed, dat in hun omgevingsplan moet worden vastgelegd.

In dat omgevingsplan moeten gemeenten niet alleen rekening houden met het cultureel erfgoed zelf, maar ook met de omgeving waarin het zich bevindt. De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) speelt hierin een belangrijke rol, omdat deze visie een toekomstperspectief biedt voor de ruimtelijke ordening, inclusief ruimte voor cultureel erfgoed van nationaal of internationaal belang. De verwachting is dat de Omgevingswet een positieve bijdrage zal leveren aan het behoud en de versterking van dit erfgoed.

Voor gemeenten, zoals Dalfsen, betekent de Omgevingswet dat er naast een omgevingsplan een omgevingsvisie ontwikkeld of herijkt moet worden. Dit biedt de kans om erfgoed integraal te verwerken, in plaats van te werken met losse beleidsplannen. Het is verplicht om een erfgoedkaart op te stellen die de belangrijke elementen van cultureel erfgoed in de gemeente in kaart brengt. De gemeente moet dan de keuze maken hoe ze dit erfgoed wil beschermen, rekening houdend met de instructieregels en algemene regels die de bescherming van rijksmonumenten waarborgen. Door deze integrale aanpak kan het cultureel erfgoed een wezenlijk onderdeel worden van de ruimtelijke ordening.

Kanttekening hierbij is dat de Omgevingswet nieuw is en daarom de praktijk nog in beweging is. Er wordt naar gezocht hoe de doelstellingen en de regels in de praktijk uit gaan pakken. Een ander punt wat nog relevant is om te noemen, is de impact van het ruimtelijk beleid van de provincie, waarin bijvoorbeeld is aangegeven dat er niet op essen gebouwd mag worden.

1.4 Dalfser ambitie

De gemeente Dalfsen heeft voor dit programma een erfgoedambitie geformuleerd die een plaats krijgt in andere beleidsvelden en de basis vormt voor het werken en omgaan met erfgoed. Die ambitie komt niet zomaar uit de lucht vallen. Er zijn het afgelopen jaar veel gesprekken geweest in het veld met monumenteneigenaren, met professionals en de historische verenigingen. Op basis daarvan is een gedachte ontstaan over hoe erin Dalfsen om gegaan kan worden met het erfgoed op zo'n manier dat het erfgoed gaat leven.

Het erfgoed werd in het verleden – en dat is niet voorbehouden aan Dalfsen – vaak nog gezien als 'lastig'. Je wilt een nieuwe ontwikkeling en dan stuit je ineens op cultuurhistorische waarden waardoor je niet verder kan. Zeker voor een op ontwikkeling gerichte gemeente als Dalfsen kan dat leiden tot hoofdbreken. Daar komt nog eens bij dat een kleine gemeente vaak niet veel tijd heeft voor erfgoed, wat het niet makkelijker maakt om wijs om te gaan met erfgoed. In de gemeente Dalfsen is zeker de wil om dat wel te doen. Daarom is er aan deze vraag aandacht besteed het afgelopen jaar bij de verkenning van het beleidsveld, zowel op professioneel als in onze gemeenschap zelf.

Uit tal van gesprekken is naar voren gekomen dat men graag zien dat erfgoed wordt gezien als kans en als integraal onderdeel van beleid in brede zin. Hierin kan erfgoed het debat over nieuwe ontwikkelingen juist

vergemakkelijken. Ter illustratie: wanneer een nieuwe woonwijk gerealiseerd wordt met een streekeigen architectuur, zullen omwonenden eerder genegen zijn hier positief tegenover te staan. Een ander voorbeeld: wanneer er gezocht moet worden naar oplossingen voor klimaatadaptatie in de landgoederenzone, is het bijzonder interessant om bewezen oplossingen uit het verleden opnieuw in te zetten en hiermee de landschappelijke structuren te versterken. Maar denk ook aan het tegengaan van polarisatie in de samenleving met erfgoed. Misschien lijkt dat ver te gaan, maar ons gezamenlijke verhaal van Dalfsen verbindt. Nieuwkomers verbinden zich gemakkelijker aan de Dalfser samenleving als wij als samenleving ons bewust zijn van wat ons verbindt. Onze streektaal is hier een prachtig voorbeeld van, maar ook onze rituelen en gebruiken – als het Oranjefeest.

Dit programma zal niet alle mogelijke opties beschrijven. Wel wil het ruimte bieden aan deze wervende en verbindende blik op erfgoed, zodat de acties in de toekomst vanuit en omwille van erfgoed door deze twee brillenglazen bekeken worden. Dit sluit ook heel goed aan bij het Verhaal van Dalfsen, wat vanuit communicatie en participatie is ingezet. En waarom een programma? Eigenlijk willen we hiermee aansluiten bij het cyclische karakter van de omgevingsvisie, waarin geen uitgebreide beleidsnota's worden gemaakt voor allerlei losse beleidsvelden, maar wat lichter 'programma's' onderdeel kunnen gaan uitmaken van de omgevingsvisie. Vergelijkbaar met het Volkshuisvestingsprogramma.

Deze gedachte en aanpak hebben we vertaald in de volgende ambitie:

Erfgoedambitie

We beleven ons erfgoed als Gemeenschapsgoud en we benaderen dit zogenaamde gemeenschapsgoud als 'Werfgoed'. Door deze andere manier van kijken gaan we erfgoed naar de toekomst inzetten als kans bij ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen, zowel beleidsmatig als participatief. Daardoor zal het erfgoed steviger verankerd worden in de praktijk, op een manier die aansluit bij de pragmatische en ontwikkelingsgerichte aanpak die de gemeente in alles hanteert. Vanuit die gedachte kiezen we er ook voor om erfgoed een integraal onderdeel van het omgevings- en cultuurbeleid te maken in plaats van apart sectoraal vormgegeven beleid. Erfgoed als kans voor vandaag en morgen.

2 Wat we moeten

De zorg die de gemeente voor erfgoed heeft is niet vrijblijvend. Met name in de Omgevingswet en de (verplichte) gemeentelijke erfgoedverordening zijn de taken en rollen voor de gemeente ten aanzien van erfgoed vastgelegd. De Erfgoedwet geeft daarnaast nog enkele kaders.

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet Over duiding en omgang

In de Omgevingswet staat dat gemeenten verplicht zijn om rekening te houden met cultureel erfgoed in het omgevingsplan. Dat 'rekening houden met' betekent dat erfgoed 'inhoudelijk de belangenafweging stuurt'. Dit klinkt dwingend. De praktijk zal uitwijzen hoe deze belangenafweging een plek krijgt. Het erfgoed wordt in Dalfsen ook zonder verplichtingen gezien en betrokken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Centrumplan voor Dalfsen, waarin heel natuurlijk het erfgoed een verbindende rol heeft gespeeld in de totstandkoming van dit plan. Tot slot zijn in de erfgoedverordening onder meer de aanwijzingsprocedures voor gemeentelijke monumenten vastgelegd.

2.1 Erfgoedkaart

Om rekening te kunnen houden met erfgoed is voldoende kennis onmisbaar. Daarom is in de Omgevingswet opgenomen dat gemeenten cultureel erfgoed moeten inventariseren en waar nodig bescherming moeten bieden via het omgevingsplan. De vorm die die inventarisatie moet hebben is niet wettelijk vastgelegd, maar de erfgoedkaart is het meest aangewezen en uitgewerkte instrument.

Wat onder cultureel erfgoed verstaan wordt en in zo'n erfgoedkaart een plek zou moeten krijgen, is óók vastgelegd in de wet. Het gaat om monumenten (zoals (bouw)werken, tuinen en parken) (rood), (bekende of verwachte) archeologische monumenten (donkerrood), stads- en dorpsgezichten (blauw, (delen van) cultuurlandschappen (groen) en roerend of immaterieel cultureel erfgoed, wanneer dat verbonden is aan specifieke locaties in het omgevingsplan (geel).

De vijf elementen van cultureel erfgoed als onderdeel van de fysieke leefomgeving. De taartpunten geven elk een erfgoedtype aan. Wel is het de bedoeling dat deze binnen de Omgevingswet integraal worden meegenomen. Bron: [Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#).

Het landschappelijke en gebouwde erfgoed zijn in de gemeente Dalfsen echter nog onvoldoende volledig en onvoldoende systematisch in beeld. Daarom is het vanuit de wettelijke verplichting nog nodig om de onderdelen cultuurlandschap (gebieden en structuren/elementen) en gebouwd erfgoed (objecten en stedenbouw) te inventariseren, te waarderen en hier beleid op te vormen. Daarvoor sluiten we als gemeente aan op het datamodel van de Erfgoedregistratiestandaard (ERS), als landelijke standaard door de rijksoverheid vastgelegd.

2.2 Erfgoedverordening

De gemeente Dalfsen beschikt over een erfgoedverordening: de Erfgoedverordening 2021 gemeente Dalfsen. Deze verordening is op onderdelen verouderd (o.a. ten aanzien van de vigerende wetgeving) en mist bovendien enkele onderdelen, specifiek de mogelijkheden tot aanwijzing van een gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht of een gemeentelijke verzameling. Daarom is het wenselijk de verordening aan te passen aan de modelverordening van de Vereniging Nederlandse Gemeenten uit 2021. Toevoeging van deze artikelen laat de mogelijkheid open ze aan te wijzen, maar zorgt bij vaststelling niet voor een concrete werking. Het principe van de erfgoedverordening blijft voor materieel erfgoed bestaan tot de inwerkingtreding van het definitief omgevingsplan. Aangezien dat nog enige jaren kan duren, is een actualisatie van de erfgoedverordening zeker wenselijk.

2.3 Adviescommissie

De Omgevingswet stelt ook de oprichting van een gemeentelijke adviescommissie verplicht. De gemeenteraad van Dalfsen heeft daartoe de Verordening op de Gemeentelijke Adviescommissie Omgevingskwaliteit (erfgoed en welstand) Dalfsen 2022 aangenomen. Deze is per 1 januari 2024 in werking getreden. Deze Gemeentelijke Adviescommissie Omgevingskwaliteit bestaat uit op persoonlijke titel benoemde leden en een op persoonlijke titel benoemde stadsbouwmeester. Zij adviseren over beleidsontwikkeling en doen daarnaast aan opgavegerichte, ontwerpgerichte en beoordelingsgerichte advisering. In de verordening is de taak van de commissie nader vastgelegd.

2.4 Bescherming

De gemeente heeft als taak om het aanwezige erfgoed te beschermen. Het ambitieniveau mag door de gemeente, mits beargumenteerd, zelf worden bepaald. De gemeente Dalfsen zal haar archeologisch, landschappelijk en gebouwd erfgoed in het omgevingsplan verankeren, conform de wetgeving. De archeologische beleidskaart en toekomstige keuzes naar aanleiding van de overige onderdelen van de erfgoedkaart (landschap, gebouwd erfgoed) worden daarom vertaald naar het omgevingsplan. Het rijk heeft daarvoor instructieregels en algemene regels opgesteld.

Een bijzondere categorie daarbinnen vormen de gemeentelijke monumenten, die tot inwerkingtreding van het definitieve omgevingsplan op basis van de erfgoedverordening worden aangewezen. We kiezen voor een herijking van deze lijst. Een eerste scan heeft in beeld gebracht dat er op specifieke thema's of perioden hiaten in de lijst voorkomen. Als onderdeel van het opstellen van de erfgoedkaart willen we naast landschap ook het gebouwde erfgoed - objecten en ensembles – zorgvuldig geïnventariseerd en gewaardeerd hebben. Op basis van de resultaten wordt een afweging gemaakt over wel of niet uitbreiden van de gemeentelijke monumentenlijst en over planologische borging van de overige waarden. Het eventueel uitbreiden van monumenten ligt gevoelig bij eigenaren, aangezien de eerdere restauratiesubsidie voor gemeentelijke monumenten is afgeschaft in verband met bezuinigingen. Voor de bescherming van landschappelijk erfgoed wordt gestreefd naar een integrale planologische regeling waarin naast erfgoed ook de overige kwaliteiten in het landschap, zoals ecologie, terugkomen.

Toetsing

Is erfgoed eenmaal beschermd, dan moet de gemeente aanvragen voor een omgevingsvergunning toetsen als zij bevoegd gezag is. Hierbij geldt het decentraal-tenzij-beginsel. De gemeente is daarom ook bevoegd gezag voor een rijksmonumentenactiviteit en een werelderfgoedactiviteit. Er geldt in het geval van de gemeente Dalfsen alleen een uitzondering als het gaat om een rijksmonument waarbij op dezelfde locatie een vergunning voor een milieubelastende activiteit voor een complex bedrijf is verleend. De gemeente Dalfsen zorgt voor voldoende expertise op alle onderdelen van het cultureel erfgoed (zie hiervoor) om aanvragen te kunnen toetsen, intern of extern.

Instandhouding

Zijn objecten eenmaal beschermd, planologisch of via een wet of verordening, dan is het een taak van de gemeente om toe te zien op behoud van waarde. Een gemeente is wettelijk minimaal verplicht om een eigenaar aan te spreken die zijn rijksmonument niet onderhoudt. In het beleid kan de wijze waarop toezicht op rijksmonument en eventueel ander, door de gemeente beschermd, erfgoed, kan plaatsvinden, worden vastgelegd. In het uiterste geval kan een gemeente handhavend optreden.

3 Wat we willen

3.1 Verbinding

Erfgoed benaderen als gemeenschapsgoud pleit voor integraal beleid in plaats van sectoraal. Uiteraard moeten de ‘verplichte nummers’ wel sectoraal worden aangevlogen en daarvoor is ook dit programma. Echter, het uitgangspunt is om zoveel mogelijk te verwerken in andere en overkoepelende beleidsvelden. Aangezien er vanaf 2025 formatieruimte voor erfgoed beschikbaar komt – weliswaar beperkt, is het ook van belang het erfgoed breder in beleid te verankeren. Per 100 monumenten geldt de regel van 1fte vanuit het Rijk. In Dalfsen is dat in praktijk circa 0,2 fte. Dus in Dalfsen zoeken we naar creatievere wegen om ons erfgoedbeleid goed in te passen en roeien we met de riemen die we hebben.

Omgevingsbeleid

Vanaf volgend jaar wordt de omgevingsvisie geëvalueerd en herijkt waar nodig. In de omgevingsvisie is er volop aandacht voor erfgoedbeleid. Dit is voor de gemeente Dalfsen ook de beste plaats om de fysieke kant van erfgoed een plaats te geven. De omgevingsvisie heeft een cyclisch karakter die gaandeweg bijgesteld of herijkt kan worden. Voor het erfgoedbeleid hebben we daarom in de bijlage een paragraaf met ingrediënten opgenomen die benut kan worden bij het herijkingsproces van de omgevingsvisie. Aparte besluitvorming hierover is dan niet nodig. Deze bouwsteen met ingrediënten is tot stand gekomen op basis van de huidige omgevingsvisie en de nieuwste inzichten rondom erfgoedbeleid. Dat laatste betekent dat het enerzijds ontwikkelingsgericht is – lees erfgoed als kans – en anderzijds gezien wordt als inspiratiebron voor participatie en gemeenschapszin. Tot slot is het dit jaar door de provincie vastgesteld nieuwe erfgoedbeleid hier ook bij betrokken.

Cultuurbeleid

De Kadernota Cultuur loopt dit jaar af. Dat betekent dat er op een gegeven ogenblik nieuw cultuurbeleid komt. Het verdient aanbeveling om in lijn met de provincie ook beleid cultuur & erfgoed op te stellen. Op die wijze kan de verbinding tussen het sociale en fysieke domein goed gemaakt worden en kunnen de niet-fysieke immateriële kanten van erfgoed een goede plek krijgen. Denk hierbij aan onze streektaal, onze gewoonten, ons

DNA. Dat zijn minstens zulke belangrijke erfgoedzaken als de tastbare kanten van erfgoed. De manier waarop laten we nu vrij – want dit valt buiten de scope van dit programma – en zal ongetwijfeld vormkrijgen in interactie met de stakeholders en andere betrokkenen in het veld.

Overig beleid

Ook in de overige beleidsvelden is het belangrijk om de erfgoedbril erbij op te zetten. En dan met name de vraag hoe erfgoed als kans kan dienen voor het desbetreffende beleidsveld en hoe erfgoed kan bijdragen aan het gemeenschapsgevoel kan bevorderen. Het afgelopen jaar is geïnventariseerd op welke beleidsterreinen dit in praktijk al goed zou passen en dat is het geval bij bijvoorbeeld duurzaamheid, klimaat en water, het begraafplaatsenbeleid en beleid voor natuur en landschap. Ten aanzien van duurzaamheid wordt er een praktische methode uitgewerkt die kan bijdragen aan de verduurzaming van monumenten. Ten aanzien van het begraafplaatsenbeleid krijgt erfgoed een plek in het beleid. En als het gaat om klimaat en water kunnen historische landschappen aanknopingspunten geven voor de opgave van vandaag. Dat laatst vindt voornamelijk zijn plek in de Proeftuin Opgewekt die vanuit de Erfgoeddeal wordt aangevlogen in het Vechtdal. Het nadrukkelijke advies is om dit soort zaken niet uit te werken in apart erfgoedbeleid, maar om de andere beleidsvelden te inspireren de erfgoedbril op te zetten en zo te komen tot een waardevollere aanpak.

3.2 Kennisdeling

Er is behoefte geuit onder monumenteneigenaren om meer kennisdeling. Maar ook op andere plekken is deze behoefte voelbaar. Dat wordt gevoeld in de ambtelijke organisatie en bij maatschappelijke organisaties in de gemeente, denk bijvoorbeeld aan de historische kringen. Dit sluit aan bij de huidige trend in 'erfgoedland' om het netwerk actief in te zetten en zo zelf verder te komen met vraagstukken. Dat wordt ook ingegeven door het Verdrag van FARO. Dit is een belangrijk internationaal document dat de waarde van cultureel erfgoed benadrukt en de rol van gemeenschappen in het behoud ervan. De essentie van het verdrag ligt in de erkenning dat erfgoed niet alleen een verleden vertegenwoordigt, maar ook een dynamisch onderdeel is van de identiteit en het welzijn van mensen. Een centraal thema van het verdrag is erfgoedparticipatie. Dit houdt in dat gemeenschappen actief betrokken moeten worden bij het behoud en de ontwikkeling van hun cultureel erfgoed. Dit draagt bij aan een beter begrip van de geschiedenis en cultuur en versterkt ook de sociale cohesie en de identiteitsvorming binnen de gemeenschap.

Met support van het Verdrag van FARO is een aantal mogelijkheden voor onze gemeente verkend en wordt voorgesteld om met vier elementen te gaan werken die elkaar versterken, te weten een erfgoedoverleg, een erfgoedcafé, een erfgoedwandeling en tot slot met erfgoedverhalen.

1. Erfgoedoverleg
  - Voor medewerkers die zich ambassadeur voelen voor ons erfgoed en meer willen weten hoe zij erfgoed kunnen integreren in andere beleidsvelden.
  - Inmiddels is er een periodiek overleg ontstaan tussen erfgoed, toerisme, cultuur en communicatie ontstaan waarin wordt samengewerkt.
2. Erfgoedcafé
  - Voor monumenteneigenaren over een bepaald thema met een gastspreker, zodat eigenaren elkaar leren kennen en kunnen helpen.
  - Een mooie kans hierin is om het eerste café te doen over verduurzaming van monumenten op basis van enkele uitgevoerde zogenaemde dumo-adviezen.
3. Erfgoedwandeling
  - Voor raadsleden en andere professioneel betrokkenen die erfgoed als kans voor ontwikkeling willen ervaren.

- Een goed voorbeeld is de eerste wandeling die in oktober heeft plaatsgevonden voor het Centrumplan Dalfsen, waarvoor zeer veel animo was.

4. Erfgoedverhalen

- Voor algemeen belangstellenden die bij voorkeur jaarlijks een serie interviews willen lezen en zo meer bewust worden van de waarde van erfgoed.
- Een mooie kans is het spreken met een zevental ondernemers die erfgoed in onze gemeente vertegenwoordigen, doordat zij er al zo lang ondernemen.

Naast deze nieuwe elementen zijn er ook reeds bestaande organisaties en bijeenkomsten zeer relevant om hierbij te betrekken. Denk bijvoorbeeld aan de Open Monumentendag en de historische verenigingen. Daarom in dit programma een korte kenschets van deze drie. Uiteraard zijn er nog veel meer bestaande organisaties en bijeenkomsten te noemen, maar het voert te ver om deze allemaal te beschrijven in dit programma.

Open Monumentendag

De landelijke Open Monumentendag, die jaarlijks ook in de Gemeente Dalfsen wordt gehouden, is een bijzonder evenement dat de lokale geschiedenis en cultuur tot leven brengt. Deze dag biedt inwoners en bezoekers de unieke kans om monumentale panden te verkennen die anders vaak verborgen blijven. De kracht van de Open Monumentendag ligt in de verbinding die het creëert tussen de gemeenschap en haar erfgoed. Door middel van rondleidingen, lezingen en activiteiten worden verhalen gedeeld en wordt het belang van cultureel erfgoed onder de aandacht gebracht. Dit bevordert niet alleen de waardering voor de rijke geschiedenis van Dalfsen, maar stimuleert ook betrokkenheid en trots onder de bewoners. De dag versterkt de sociale cohesie, omdat mensen samenkomen om hun erfgoed te vieren en te ontdekken. Bovendien draagt de Open Monumentendag bij aan bewustwording over het behoud van deze waardevolle monumenten, waardoor de gemeente haar erfgoed beter kan beschermen en doorgeven aan toekomstige generaties.

Historische Kring Dalfsen

De Historische Kring Dalfsen is een actieve vereniging met ongeveer 150 leden en diverse werkgroepen – gekoppeld aan thema of een kern (denk aan archeologie of Lemelerveld), die zich richt op het bevorderen van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Dalfsen en de omliggende gebieden. De vereniging organiseert diverse activiteiten, zoals lezingen, tentoonstellingen en excursies, om kennis over lokale geschiedenis te delen en te verankeren in de gemeenschap. Daarnaast verricht de Historische Kring onderzoek naar historische onderwerpen en verzamelt zij archiefmateriaal, waardoor belangrijke verhalen en erfgoed behouden blijven. Een van de belangrijkste doelen van de vereniging is het stimuleren van erfgoedbewustzijn en participatie, zodat de rijke geschiedenis van Dalfsen niet alleen wordt erkend, maar ook actief wordt doorgegeven aan toekomstige generaties. Door samen te werken met lokale instellingen en organisaties, speelt de Historische Kring een cruciale rol in het behoud en de valorisatie van het culturele erfgoed in de regio.

Nieuwleusen van Vrogger

De Historische Vereniging Nieuwleusen van Vrogger is een actieve vereniging met ongeveer 200 leden, die zich inzet voor het behoud en de promotie van de lokale geschiedenis van Nieuwleusen en omgeving. De vereniging organiseert een scala aan activiteiten, waaronder lezingen, tentoonstellingen en historische wandelingen, om de kennis over en belangstelling voor de rijke geschiedenis van de regio te vergroten. Een belangrijk doel van de vereniging is om het erfgoed van Nieuwleusen te documenteren en te behouden, wat onder andere gebeurt door het verzamelen van archiefmateriaal en het uitvoeren van onderzoek naar lokale historische thema's. Daarnaast streeft de vereniging ernaar om de gemeenschap te betrekken bij het erfgoed, waardoor de verbinding met het verleden wordt versterkt en verhalen toegankelijk blijven voor toekomstige generaties. Door samen te werken met andere lokale organisaties en instellingen, speelt de Historische Vereniging Nieuwleusen van Vrogger een belangrijke rol in het waarborgen van het cultureel erfgoed en het bevorderen van erfgoedbewustzijn in de regio.

3.3 Tegemoetkoming

Nu is er geen subsidie mogelijk voor bijvoorbeeld de restauratie van gemeentelijke monumenten. Daar heeft de gemeente destijds bewust voor gekozen in tijden van bezuiniging. Toch leidt dit wel tot onvrede onder monumenteneigenaren. En dat heeft niet zozeer te maken met alle kosten van een monument, maar meer met een stuk waardering. Waar het vooral het meeste op vast zit zijn de leges die monumenteneigenaren moeten betalen voor een omgevingsvergunning in gevallen waar 'gewone' eigenaren geen vergunning nodig hebben. Dat geeft een gevoel van onrecht en voorgesteld wordt om via de eerstvolgende aanpassing van de legesverordening dit te wijzigen en dergelijke leges kwijt te schelden.

3.4 Ondersteuning

Naast het kwijtschelden van de leges is er gekeken naar andere manieren waarop monumenteneigenaren ondersteuning kunnen ontvangen, zonder dat er direct nieuwe restauratiesubsidies hoeven te worden ingevoerd. Het is van groot belang dat deze vormen van ondersteuning uitvoerbaar zijn en dat ze niet te veel druk op de begroting uitoefenen.

Lidmaatschap historische kringen

Een lidmaatschap bij de historische verenigingen in de Gemeente Dalfsen biedt leden toegang tot een schat aan informatie over de lokale geschiedenis en erfgoed. Voor een jaarlijkse contributie van ongeveer €25 tot €40 ontvangen leden nieuwsbrieven, kunnen ze deelnemen aan lezingen, excursies en andere activiteiten die de geschiedenis van de regio belichten. Dit lidmaatschap is gericht op iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van Dalfsen, van inwoners tot onderzoekers en studenten. Door betrokkenheid bij de vereniging kunnen leden bijdragen aan het behoud en de waardering van het cultureel erfgoed, terwijl ze tegelijkertijd hun kennis en netwerk uitbreiden. Voorgesteld wordt om eigenaren van gemeentelijke monumenten een lidmaatschap aan te bieden aan een van de twee verenigingen. Het mes snijdt dan aan twee kanten: verbreding en verjonging van de verenigingen en monumenteneigenaren geeft toegang tot een schat van kennis en kunde rondom de cultuurhistorie van onze gemeente.

4 Bijlagen

4.1 Uitvoeringsagenda

In dit schema is weergegeven wat jaarlijks wordt gedaan en hoeveel dat kost. Staat er niets dan is dit al belegd bij andere werkvelden. De eerste 3 jaar zijn concreet en daarna is het indicatief. Ter illustratie: in 2025 moet de kaartlaag bouwkunst en stedenbouw worden geïnventariseerd en de erfgoedverordening worden herzien. Daarnaast worden er een café en wandeling georganiseerd en worden verhalen gebundeld. In het jaar erop wordt gestart met de volgende kaartlaag en wordt de dialoog verder invulling gegeven. Tegelijkertijd worden leges in elk jaar kwijtgescholden en worden de historische kringen ondersteund met extra lidmaatschappen.

	Jaarbudget		40.000 Euro			
	Wat we moeten		Erfgoedkaart	Erfgoedverordening	Adviescommissie	Bescherming
	Jaar	Kosten				
Concreet	2025	25.000	25.000 Kaartlaag bouwkunst/stedenbouw in beeld brengen	-* Erfgoedverordening herzien conform de modelverordening.	-*	-*
	2026	25.000	25.000 Kaartlaag landschap, deel 1, in beeld brengen	-* Gemeentelijke monumenten aanwijzen indien nodig	-*	-*
	2027	25.000	25.000 Kaartlaag landschap, deel 2, in beeld brengen	-* Inventariseren wat wettelijk nodig is vanaf 2028	-*	-*
Indicatie	2028	25.000	25.000 Reserveren voor onvoorzien	-* Wat dan nodig is aan wettelijke vereisten	-*	-*
	2029	25.000	25.000 Reserveren voor onvoorzien	-* Wat dan nodig is aan wettelijke vereisten	-*	-*
	2030	25.000	25.000 Reserveren voor onvoorzien	-* Wat dan nodig is aan wettelijke vereisten	-*	-*
	Wat we willen		Verbinding	Kennisdeling	Tegemoetkoming	Ondersteuning
	Jaar	Kosten				
Concreet	2025	15.000	-* Input geven bij cultuurbeleid en omgevingsbeleid	4.000 Organiseren + creëren erfgoedoverleg, café, wandeling en verhalen	2.500 T.b.v. kwijtschelding leges omgevingsvergunning	3.500 Gem.monumenten lidmaatschap geven hist. kring
	2026	15.000	-* Input geven bij cultuurbeleid en omgevingsbeleid	4.000 Organiseren + creëren erfgoedoverleg, café, wandeling en verhalen	2.500 T.b.v. kwijtschelding leges omgevingsvergunning	3.500 Gem.monumenten lidmaatschap geven hist. kring
	2027	15.000	-* Input geven bij cultuurbeleid en omgevingsbeleid	4.000 Organiseren + creëren erfgoedoverleg, café, wandeling en verhalen	2.500 T.b.v. kwijtschelding leges omgevingsvergunning	3.500 Gem.monumenten lidmaatschap geven hist. kring
Indicatie	2028	15.000	-* Input geven bij cultuurbeleid en omgevingsbeleid	4.000 Organiseren + creëren erfgoedoverleg, café, wandeling en verhalen	2.500 T.b.v. kwijtschelding leges omgevingsvergunning	3.500 Gem.monumenten lidmaatschap geven hist. kring
	2029	15.000	-* Input geven bij cultuurbeleid en omgevingsbeleid	4.000 Organiseren + creëren erfgoedoverleg, café, wandeling en verhalen	2.500 T.b.v. kwijtschelding leges omgevingsvergunning	3.500 Gem.monumenten lidmaatschap geven hist. kring
	2030	15.000	-* Input geven bij cultuurbeleid en omgevingsbeleid	4.000 Organiseren + creëren erfgoedoverleg, café, wandeling en verhalen	2.500 T.b.v. kwijtschelding leges omgevingsvergunning	3.500 Gem.monumenten lidmaatschap geven hist. kring

-* is reeds voorzien via personeelsbegroting of is belegd bij andere werkvelden.

4.2 Scan monumentenlijst

In dit projectonderdeel worden de resultaten beschreven van een beknopte scan van de actuele gemeentelijke monumentenlijst van Dalfsen. De lijst is doorgenomen en beoordeeld op volledigheid en eventuele leemten, in erfgoedcategorieën, bouwtypen en tijdsperiodes. Steekproefsgewijs is de lijst vergeleken met situaties in het veld (via Street view) en actuele aandachtsvelden in het erfgoedbeleid. Op basis hiervan is een kwalitatieve inschatting geformuleerd met betrekking tot de samenstelling van de huidige gemeentelijke monumentenlijst. Is de lijst een goede afspiegeling van het aanwezige waardevolle gebouwde erfgoed? Wat ontbreekt er op de lijst? De gemeente Dalfsen heeft thans circa 114 gemeentelijke monumenten. De rijksmonumentenlijst telt 130 items. In de gemeente zijn geen karakteristieke of beeldbepalende panden aangewezen. Het rijksmonumentenbestand bestaat voor circa 60% uit de categorie kastelen en buitenplaatsen en omvat tevens een groot aantal (ruim 30 stuks) historische boerderijen. Het merendeel van de rijksbeschermden panden en objecten dateert van voor 1900. Het rijksgedeelte laten we even voor wat het is, want deze scan staat stil bij het gemeentelijke monumentenbestand.

De bestaande lijst

De gemeentelijke monumentenlijst van Dalfsen is in aanvang in twee etappes in 1992 en 1994 samengesteld. De lijst bestond op dat moment uit 64 objecten, merendeels behorende tot het wat oudere bouwbestand (voor 1900). In 2008-2009 zijn nog eens 50 nieuwe gemeentelijke monumenten aan de lijst toegevoegd, voor een belangrijk deel bestaande uit panden uit de periode 1875-1940.

De lijst telt dus 114 objecten, verspreid over de dorpen en het buitengebied. Hieronder bevinden zich enkele samengestelde objecten (bijvoorbeeld dubbele woningen en boerderijen met schuren), waarvan de afzonderlijke bouwdelen een eigen monumentnummer met aanwijzingsbesluit hebben. Het dorp Dalfsen kent de grootste concentratie gemeentelijke monumenten in de oude dorpskern.

Samenstelling lijst

Het gemeentelijke monumentenbestand heeft een qua bouwtypen redelijk gevarieerde samenstelling. Het ruime aandeel boerderijen (25%) sluit aan bij het landelijke karakter van de gemeente. De lijst bevat verder onder meer 13 villa's en 24 woonhuizen, 3 kerken, 2 begraafplaatsen, 2 schaapskooien, enkele winkelwoonhuizen en een groot aantal unica, zoals een station, een tolhuis, een houtloods, de synagoge, een sluiscomplex, een voormalig gemeentehuis.

Kijken we naar de in de lijst vertegenwoordigde tijdsperiodes, dan valt ook hier, net als in de rijkslijst, de relatief hoge ouderdom van de gebouwde objecten op. Een aanzienlijk deel dateert uit de tweede helft van de negentiende eeuw of uit de periode rond 1900. De periode van de vroege twintigste eeuw en het interbellum is met enkele gebouwen vertegenwoordigd (station Dalfsen (1902), de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt met pastorie in Lemelerveld (1930), de Cyriacuskerk in Dalfsen (1938), de Gereformeerde kerk met pastorie in Nieuwleusen (1939) en het gemeentehuis van Nieuwleusen). In dit dorp is verder een aantal (dubbele) middenstandswoningen en villa's uit het interbellum aangewezen als gemeentelijk monument. Uit de vroege naoorlogse periode dateert de vrijstaande villa Poppenallee 6 (1952). Dit is het enige gemeentelijke monument uit de wederopbouwperiode. Uit de Post65-periode (1965-1985) zijn geen objecten geselecteerd en aangewezen.

Leemten in de huidige lijst?

De huidige lijst overziend is een aantal tijdsperiodes niet of slechts beperkt vertegenwoordigd, de focus ligt op de negentiende eeuw en de periode rond 1900. Enkele steekproeven in de kernen en het buitengebied tonen aan dat uit de jongere tijdsperiodes interessante objecten aanwezig zijn, die waarschijnlijk voldoende erfgoedwaarden bezitten en wellicht een relevante aanvulling zijn voor de lijst.

Interbellumperiode

Het erfgoed van het interbellum is mager vertegenwoordigd, voornamelijk met enkele kerken met bijgebouwen en een aantal middenstandshuizen in Nieuwleusen. In het grote dorp Dalfsen ontbreekt deze categorie grotendeels, terwijl bijvoorbeeld aan de Ruitenborghstraat een aantal gave en goed ontworpen middenstandshuizen uit het interbellum te vinden is. Voorbeelden zijn de nrs. 42, 44, 45, 61-63 en 87. Ook de boerderijbouw uit deze periode is niet vertegenwoordigd. Deze categorie vraagt beslist nader onderzoek.

Naoorlogs erfgoed, wederopbouwboerderijen

De vroege naoorlogse periode (periode naoorlogs erfgoed, 1940-1965) is slecht met één object vertegenwoordigd op de lijst. Een nader onderzoek van deze tijdsperiode is daarom gewenst. Een eerste verkenning leert dat de gemeente Dalfsen een aantal markante wederopbouwboerderijen bezit, in de periode tussen 1940 en circa 1955 gebouwd door regionaal bekende architecten als Piet Lankhorst en het bureau Mastenbroek en De Herder uit Zwolle. De website van het Meertensinstituut vermeldt op zijn minst 35 boerderijen. De lijst met wederopbouwboerderijen van de Stichting Sallands Erfgoed (<https://stichtingsallandserfgoed.nl/boerderijen/lijt/>) geeft eveneens een goed overzicht. Enkele steekproeven op basis van deze lijsten leverde in ieder geval de twee markante boerderijen aan de Marshoekersteeg 19 en 21 van architect Lankhorst (1948-1950), de boerderij Vossiersteeg 64 uit 1940-1941 en Slennebroekerweg 17 (architect Piet Lankhorst). Een inventarisatie van de naoorlogse boerderijen is aan te bevelen.

Post65

De periode 1965-1985 is in het geheel niet geïnventariseerd en aanwezig op de gemeentelijke lijst van Dalfsen. Een steekproef leert dat hier en daar interessante objecten en complexen aanwezig zijn. Als voorbeeld: het complex zogenaamde Invulwoningen op de hoek Wilhelminastraat-Westerstraat in Dalfsen, in 1978 ontworpen door G.J. van den Belt. Een goed voorbeeld van woningbouw volgens het structuralisme. Ook in deze trant gerealiseerd is het woningcomplex aan de Wethouder Nijboerstraat – Wethouder van den Berglaan in Nieuwleusen, een opmerkelijk complex in kleine grillige clusters gekoppelde vierkante woningen met tentdaken in een open verkavelingsstructuur (1973).

Religie

De gemeente Dalfsen heeft een breed bestand aan historische kerken en verenigingslokalen. De belangrijkste vooroorlogse kerken zijn beschermd, maar gebedshuizen uit de naoorlogse periode ontbreken op de lijst. Markante en interessante voorbeelden zijn de Protestantse kerk van Oudleusen (1952, architect Jan Jans), de RK Cyriacuskerk in Hoonhorst (1962, architect P. Starmans), de expressief-moderne Maranathakerk in Nieuwleusen (1965, arch. Van Hoogevest) en Het Kruispunt in Dalfsen, een expressieve, moderne kerk uit 1971. De behouden toren van de Pleijendalkerk (1952, A.J. Westerman) is een markant en beeldbepalend relict van de overigens sterk verbouwde kerk. Deze naoorlogse kerken zijn een waardevolle aanvulling voor de gemeentelijke lijst. Nader onderzoek behoeft de houten (nood?)Kerk aan de Hoevenweg in Ankum, mogelijk uit de periode rond 1950-1960. Daarnaast zijn er nog enkele vooroorlogse kerkelijke gebouwen die een beoordeling waard zijn: De Hervormde kerk van Lemelerveld (1906), de Gereformeerde Vrijgemaakte kerk in Lemelerveld (1930) en de Rehobothkapel aan de Meeleweg (1921).

Bijzondere erfgoedcategorieën

De huidige lijst omvat vooral gebouwen en enkele begraafplaatsen. Complexmatige woningbouw is niet vertegenwoordigd. Uit de Post65-periode zijn wellicht suggestie voor de lijst aanwezig. Dit geldt ook voor bijzondere objecten als historisch straatmeubilair, herinneringsmonumenten, grensstenen en objecten, gebouwd in het kader van waterstaat (uitgezonderd het sluiscomplex), oorlog en defensie (koude oorlogperiode?) En verkeer en vervoer (uitgezonderd het station). Bij Nieuwleusen (Petersweg, Bosmanweg) en Dalfsen (camping Boerhoes) staan nog ijzeren weidemolens (windmotoren), de eerste twee van fabrikant Bosman uit Piershil, die een nader onderzoek waard zijn.

In een actuele inventarisatie zouden ook de nog niet beschermde historische begraafplaatsen moeten worden opgenomen. In Nieuwleusen is het oudste deel van de begraafplaats aan de Ds. Smitslaan met zijn oude bestand aan grafmonumenten waardevol. De eenvoudige RK begraafplaats aan de Wilhelminastraat in Dalfsen heeft een markante omheining met haag en toegangshek en wellicht nog enkele interessante graftekens. Dit geldt ook voor de RK begraafplaats in Hoonhorst, waar in ieder geval een calvarieberg met kruis resteert en het RK kerkhof van Lemelerveld en de begraafplaats aan de Nieuwstraat in dit dorp.

Oudere bebouwing

Het is niet ondenkbaar dat ook onder het oudere gebouwenbestand (voor 1900) incidenteel nog objecten voorkomen die beschermenswaardig zijn. Het kan gaan om gemiste monumentkandidaten, maar ook om objecten, waarvan de plaatsingsprocedure ooit is gestrand.

Een voorbeeld van zo'n niet beschermd, maar historisch waardevol pand is de negentiende-eeuwse Villa Rosa aan de Heideparkweg in Lemelerveld, één van de oudste huizen in het gebied, ooit gesticht door de familie Kingma en een belangrijk herinnering aan de ontginningsperiode

Een herinventarisatie van het gehele gemeentelijke gebied kan deze objecten in beeld brengen. Dit geldt ook voor bijgebouwen bij beschermde boerderijen, die in het verleden buiten de bescherming zijn gelaten (bijvoorbeeld vanwege destijds te geringe ouderdom) of zijn gemist.

Samenvattend

Op de gemeentelijke monumentenlijst van Dalfsen is vooral het wat oudere gebouwenbestand (tot begin twintigste eeuw) goed vertegenwoordigd, al zullen er incidenteel waardevolle objecten ontbreken en vragen de beschermde boerderijen (zijn alle waardevolle bijgebouwen goed beschermd?) Aandacht.

Het interbellum en in het bijzonder de naoorlogse periode zijn beperkt of niet vertegenwoordigd op de lijst, die dus daarmee geen evenwichtige samenstelling in tijdsperiodes heeft. Uit deze periodes lijkt een interessante selectie historische objecten aanwezig te zijn, vooral binnen het bestand aan boerderijen en religieuze gebouwen. Verder is geconstateerd dat binnen uiteenlopende erfgoedcategorieën (begraafplaatsen, herdenkingsmonumenten, techniek) markante objecten aanwezig zijn, die een beoordeling rechtvaardigen. Uit de Post65 zijn enkele kleine woningcomplexen de moeite waard om te onderzoeken of er voldoende monumentwaarden aanwezig zijn.

De via een steekproef aangetroffen niet-beschermde objecten met monumentpotentie maken duidelijk dat een integrale QuickScan-inventarisatie van het gehele gemeentelijke grondgebied is aan te bevelen. In een dergelijke inventarisatie kunnen ook de al beschermde gemeentelijke monumenten nog eens snel worden beoordeeld op de aanwezige erfgoedwaarden: zijn de in het verleden aangetroffen waarden nog steeds aanwezig? Ontbreken er bij beschermde boerderijen waardevolle bijgebouwen in de redengevende beschrijving?

Concluderend kunnen we stellen dat er een potentie aan nieuwe gemeentelijke monumenten, in relatie tot de samenstelling en de kwaliteit van de huidige lijst, van zo'n 100 tot 125 objecten is.

Redengevende beschrijvingen

Van 64 gemeentelijke monumenten zijn de redengevende beschrijvingen inmiddels (ruim) 30 jaar oud. Het is aan te bevelen de documenten weer eens tegen het licht te houden en zo nodig te actualiseren.

4.3 Input omgevingsvisie

Inleiding

Als gemeente hechten we veel waarde aan het erfgoed dat Dalfsen rijk is. Dat erfgoed is heel gevarieerd. Het gaat om ons bodemarchief (de archeologie), om cultuurlandschappen, om de gebouwen, om de dorpen, wijken en buurten, maar ook om het immaterieel erfgoed. We zien kansen om dat erfgoed mee te nemen in huidige maatschappelijke uitdagingen en toekomstige ontwikkelingen. Het is daarom onze ambitie om erfgoed vroeg in de ruimtelijke ontwikkelingsprocessen mee te nemen. Daarmee zullen we ook voldoen aan de wettelijke verplichtingen omtrent erfgoed in de Omgevingswet.

We willen met een integrale erfgoedbril naar vraagstukken kijken. We zien erfgoed namelijk niet als een losstaand onderdeel van ons beleid, een verplichte of beperkende stap in bestuurlijke processen of als een kers op de taart. Voor ons is het iets dat zowel fundamenteel als allesomvattend is: het is het DNA van Dalfsen. Met dit hoofdstuk in de omgevingsvisie willen we het belang van erfgoed voor de gemeente Dalfsen in grote lijnen uiteenzetten. We zetten daarbij stippen aan de horizon en geven concrete voorbeelden hoe we daar komen. Vervolgens zal in een vast te stellen programma moeten worden geconcretiseerd hoe we het erfgoed precies willen versterken en inzetten. Dat biedt namelijk kansen om vanuit erfgoed de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren en meerwaarde te bieden. Door onze ambities tonen we hoe erfgoed geen belemmering hoeft te zijn, maar juist oplossingen en inspiratie kan bieden. We zijn er ook van overtuigd dat dat op alle schaalniveaus het geval is. Van lokaal tot regionaal willen we erfgoed als vanzelfsprekendheid meenemen.

Om onze ambitie te verantwoorden volgt eerst een korte karakterschets van de cultuurhistorische waarden die in Dalfsen aanwezig zijn. Deze werken we aan de hand van een aantal thema's uit: 'dorp aan de Vecht', 'landgoederenzone' en 'boeren in het landschap'.¹

Onze ambitie is om door deze plannen het rijke maar gedeeltelijk verborgen erfgoedpotentieel van Dalfsen in te zetten voor een duurzaam, sociaal en trots Dalfsen in de toekomst.

Dalfsen: een gemeente met gevarieerd erfgoed

Het erfgoed van de gemeente Dalfsen is erg gevarieerd. Het gaat om een grote diversiteit in landschappen, dorpskernen en buurtschappen. Maar er is ook archeologisch erfgoed van Europese topklasse aanwezig. Wat betreft cultuurlandschappen is de gemeente onder te verdelen in deelgebieden met een eigen karakter. Dat hangt nauw samen met het gebruik door mensen van de ondergrond en het natuurlijk landschap.

Dorp aan de Vecht

De Vecht is voor Dalfsen de belangrijkste identiteitsdrager en een 'blauwe draad' door de gemeente. Het dorp dankt haar bestaan en ontwikkeling tot vissersdorp aan de ligging aan deze rivier. Ook heeft dit er toe geleid dat Dalfsen een groot deel van haar geschiedenis altijd goed in verbinding stond met plaatsen en streken in oostelijke en westelijke richting.

Landgoederenzone

Ten zuiden van de Vecht vinden we de landgoederenzone. De landgoederen van Dalfsen bestaat uit een kasteel of havezate met omliggende tuinen, parken, landbouwgronden en bossen. Het is een gebied met hoge cultuurhistorische waarden en is ook populair bij recreanten en toeristen. In dit gebied is kasteel Rechteren van onschatbare waarde. Die waarden zijn bouwkundig van aard, maar betreffen ook het landschappelijke ensemble op de grens van het oude stroomdal van de Vecht en de bosgebieden. Ook de havezaten Den Aalshorst en Den Berg geven het gebied een eigen karakter.

Boeren in het landschap

Het stroomdal van de Vecht deelt de gemeente in tweeën. Aan beide zijden van de Vecht vinden we een kleinschalig landschap met essen en kleine kampongtingingen. Het gebruik door boeren, steeds anders en met

---

¹ Indien gewenst kunnen hier in de toekomst meer thema's aan worden toegevoegd.

verschillende intensiteit, gaat hier duizenden jaren terug. Het agrarisch cultuurlandschap is een dynamisch maar onlosmakelijk onderdeel van het erfgoed van Dalfsen.

Zowel aan de noord- en zuidgrens van de gemeente vinden we landschappen die gekenmerkt zijn door grootschaligheid en weidsheid. Dit is een direct gevolg van de relatief recente, planmatige ontginning van veengebieden in de negentiende eeuw. Na de grootschalige turfafgraving werd het gebied geschikt gemaakt voor landbouwkundig gebruik.

Archeologie van Europese klasse

Dalfsen heeft ook zeer bijzondere archeologische waarden. Zo ligt het grootste grafveld uit Noordwest-Europa uit de Trechtercultuur in de gemeente. Verder maken grafvondsten uit latere perioden duidelijk dat deze plek meer dan 3.000 jaar ritueel betekenisvol is gebleven. Ook plekken in het veen aan vooral de noordkant van de rivier zijn archeologisch betekenisvol. Daar werd niet gewoond maar wel geofferd.

De plek van erfgoed in de gemeente

Bovengenoemd erfgoed wordt door de bewoners en recreanten gewaardeerd. Wij hechten als gemeente bij planontwikkeling ook aan ons erfgoed, en volgen daarin de lijn die de wetgever in de Omgevingswet heeft vastgelegd. Op dit moment zien we dat erfgoed in onze beleidsprocessen wel onderkend wordt, maar niet ten volle wordt benut. Zo gaat veel aandacht uit naar de ruimtelijke kwaliteiten van de verschillende landschappen in ruimere zin. Het gaat dan bijvoorbeeld om de grootschaligheid en weidsheid van de grotere heide-ontginningslandschappen.

Wij willen voorkomen dat door een grote focus op de huidige situatie waardevol erfgoed verloren gaat.

Ontwikkelingen kunnen de groot- of kleinschaligheid van het landschap namelijk ook versterken ten koste van de erfgoedwaarde van het landschap. We willen daarom nader aansluiten bij de omgevingsvisie van de provincie Overijssel op dit gebied en erfgoedwaarden in ons omgevingsplan beschermen.

Het behouden en toekomstbestendig maken van erfgoed zien wij als belangrijke verantwoordelijkheid. Het erfgoed is namelijk onderdeel van onze identiteit en dient als impuls voor de kwaliteit van leven. Ook wij willen cultureel erfgoed gebruiken als impuls voor een herkenbare en kwalitatief hoogwaardige leefomgeving.

Wat ons betreft wordt het erfgoed ook meer ingezet als inspiratierichting voor oplossingen in de toekomst. In de nieuwe omgevingsvisie willen we daarom meer uitgegaan van de cultuurhistorische en erfgoedkwaliteit.

Deze vormt namelijk de drager van de meer algemeen erkende ruimtelijke kwaliteiten en moeten daarom integraal in de afweging worden meegenomen.

We willen daarbij aansluiten bij ontwikkelingen die in Nederland in bredere zin op erfgoedgebied spelen. Die zijn samen te vatten in het devies dat naast water en bodem ook erfgoed sturend kan zijn. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft hier instrumenten voor ontwikkeld. Thema's als klimaatadaptie, energietransitie, waterveiligheid en de woningbouwopgave willen we daarom verbinden aan het erfgoed. Dat heeft enerzijds als voordeel dat deze twee waarden niet met elkaar in conflict komen. Anderzijds biedt het ook mogelijkheden om tot verbetering van de ruimtelijke kwaliteit te komen door. Een aantal van deze opgaven werken we hieronder uit.

Opgaven voor de toekomst

Klimaatadaptie

Omdat klimaatadaptie van alle tijden is herbergt het huidige landschap de keuzes die personen in het verleden in dat kader hebben gemaakt. Het overgrote deel van de langetermijnontwikkeling van ons landschap was het huidige devies 'bodem- en water sturend' onontkoombaar. Daarom treffen we in dit huidige landschap de logica van eerdere keuzes aan. Dat wil niet zeggen dat dit altijd tot wenselijke resultaten heeft geleid. Een deel van de problemen van nu zoals droogte, overstromingen en regenwaterpiekafvoeren zijn deels ook veroorzaakt door keuzes uit het verleden.

Daarom willen we in toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen gericht op klimaatadaptie en het duurzaam omgaan met het natuurlijk systeem erfgoed nadrukkelijk als fundament meenemen. Met het eerste sluiten we aan op de filosofie van de Provincie Overijssel in de ontwikkeling van de omgevingsvisie om daarmee in harmonie te leven. Het natuurlijke systeem wordt niet meer aangepast aan (nieuwe) functies, nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen moeten zich gaan aanpassen aan wat het natuurlijke systeem ter plekke kan dragen. Lokale cultuur, identiteit en erfgoed zijn hiervoor de basis.

Energietransitie

Behalve adaptatie willen we ook actief bijdragen aan de energietransitie. We houden daarom het Erfgoed Deal project Proeftuin Opgewekt in het Vechtdal nauwlettend in de gaten. Dat willen we doen tijdens de uitvoeringsfase. Ook willen we een vertaalslag maken waarbij we de inzichten en leeruitkomsten op een bredere manier kunnen inzetten voor de gehele gemeente. Daarbij hebben we ambitie om deze schaa sprong te maken in nauwere samenwerking met buurgemeenten en de Regionale Energie Strategie (RES) Zwolle. Actie: erfgoed inbrengen in energietransitieopgaven door de leeruitkomsten van de Erfgoed Deal proeftuin op te kunnen schalen en te kunnen inzetbaar te kunnen maken voor andersoortige gebieden.

Woningbouw

Bij de opgave woningbouw kan erfgoed ook op verschillende manieren worden ingezet. Dat geldt voor inbreiding maar ook voor nieuwbouw. Dit begint al bij de locatiekeuzes van nieuwe gebouwen of woonwijken. Waar past dat in het landschap wat openheid en geslotenheid betreft en sluit het goed aan bij de historisch gegroeide dorpskernen en buurtschappen? Het vroeg in het bestuurlijk proces meenemen van erfgoed als inspiratiebron en ontwerprichting is ook van belang voor bijvoorbeeld de keuze in architectonische vorm, stijl en materiaalgebruik van nieuwe gebouwen.

We bouwen hierbij voort op de centrumvisie Dalfsen en het beeldkwaliteitsplan uit 2024, en willen dit uitbreiden naar de gehele gemeente door meer in te zetten op streekeigen elementen. Als gemeente willen we dit niet doen door regels en verboden, maar willen de regie nemen door kaders te geven en inspiratie te bieden. Daarbij houden we in ons achterhoofd dat Dalfsen een dorp is en nooit tot stad is uitgegroeid. Ten slotte zien we nog een koppelkans met het vorige thema door als gemeente bewoners te adviseren over hoe zonnepanelen en andere energetische maatregelen op een erfgoedvriendelijke manier kunnen worden ingepast.

Identiteit en sociale samenhang

De sociale cohesie van de gemeente Dalfsen staat onder druk doordat inwoners die een woning zoeken vaak uitwijken naar andere gemeenten. Dat geldt met name voor jongeren. Alleen inzetten op meetbare kwaliteiten van de gemeenten zoals het voorzieningenniveau vinden we niet langer toereikend. Voor een goed vestigingsklimaat en sociale cohesie is namelijk ook een gemeenschappelijke identiteit nodig die alle generaties aanspreekt.

Die willen we graag versterken door ons rijke erfgoed in te zetten. Ons doel is dat huidige en toekomstige inwoners van Dalfsen trots zijn op de geschiedenis van hun plek, hun landschap en hun erfgoed. Erfgoed draagt op die manier namelijk bij aan een gedeeld verleden, heden en toekomst. Zo werken we met ons erfgoed aan een duurzame identiteit voor de gemeente die als drijvende kracht voor de bloei van deze gemeente zorgt nu en in de toekomst. Dit is ook onlosmakelijk verbonden met de gemeentelijke zorgplicht voor het erfgoed voor Dalfsen voor toekomstige generaties en bewoners.

Dat doen we op diverse schaalniveaus. We willen dat de gehele gemeente trots is op het erfgoed van Dalfsen maar willen ook dat de verschillende kleinere kernen hun eigenheid binnen dit grotere geheel behouden op een manier zoals dat historisch gegroeid is. We willen de trots versterken door met lokale erfgoedorganisaties samen te werken aan de toekomst van ons verleden.

Werfgoed

Om dit te bereiken en van erfgoed werkelijk werfgoed te maken is het noodzakelijk om de kennis en bekendheid van Dalfsen te vergroten en uit te dragen. Daar zijn volop kansen voor, zowel in de gemeentelijke organisatie als onder het brede publiek: inwoners, toeristen en recreanten. We merken namelijk dat mensen niet altijd op de hoogte zijn van de rijkdom van het Dalfser erfgoed. Gelijktijdig hechten we in Dalfsen veel waarde aan de inbreng van inwoners.

Met de website 'Het DNA van Dalfsen' ligt er een mooie basis om deze twee doelstellingen in samenhang te bereiken. Door deze site met zowel expert kennis aan te vullen als lokale verhalen van bewoners op te halen, bijvoorbeeld over immaterieel erfgoed zoals de streektaal, kan deze site uitgroeien tot een centraal platform. Daarop kunnen inwoners van Dalfsen elkaar via hun gedeelde erfgoed vinden. De site kan als broedkamer fungeren waar samen nieuwe erfgoedinitiatieven beginnen. Op die manier geven we als gemeente geven ruimte aan inwoners om zelf initiatief te nemen in de openbare ruimte waarbij we zelf regie houden. Door de bestaande kaart op deze viewer bovendien met gedetailleerde erfgoeddata uit te breiden kan bovendien voor iedereen direct duidelijk worden in welke van de in de Omgevingsvisie aangehouden deelgebieden deze zich bevinden.

Organisatorisch

Om deze visie te realiseren is een aantal concrete stappen nodig. In de eerste plaats is dat het vaststellen van een concreet en uitgewerkt programma, waarna de vervolgstappen richting het omgevingsplan volgen. Ten tweede moet de voorbereiding en uitvoering daarvan ook in personeel opzicht worden geborgd, allereerst voor de uitvoering van de wettelijke taken, maar ook voor onze ambities op dit vlak.

Dit houdt in dat we naast onze concrete wettelijke taken als organisatie leren om de verscheidenheid van ons gemeentelijk erfgoed te herkennen en erkennen om vroeg in het ontwerpproces in te kunnen zetten.

4.4 Archeologische waardenkaart